Om de strategische verbindingslijnen

MS In de loop van de wereldgeschiedenis heeft een groot deel van de conflicten bestaan uit gewelddadige botsingen tussen tegenstanders uit enerzijds de continentale en anderzijds de maritieme sfeer. Het verschil daarbij was dan dat de aan- en afvoerlijnen naar en van de fronten bij de eerstgenoemde categorie over land liepen en gewoonlijk voor de andere partij moeilijk bereikbaar waren, terwijl van de andere mogendheden die vitale lijnen over zee voerden, evenzeer slechts met moeite te bereiken en aan te tasten voor de opponent die ter zee niet over een toereikend machtsapparaat kon beschikken. Van het Britse imperium kent men uiteraard de leuze ,,Britannia rules the waves", die door de eeuwen heen uitdrukking gaf aan de vaste wil van de eilandbewoners hun levenslijnen over de wereldzeëen door niets of niemand in gevaar te laten brengen. Onze eigen vaderlandse geschiedenis verhaalt eveneens van de strijd die soms moest worden geleverd voor het beveiligen van de eigen of het aantasten van eens anders verbindingslijnen over zee. In beschouwingen over de internationale politieke en strategische verhoudingen pleegt men dergelijke levensaders — om het even of zij over water of over landmassieven lopen — te betitelen als ,,strategische verbindingslijnen"; in de Engelstalige literatuur wordt veelal de term ,,lines of communication" gebezigd.

Ook in de moderne geschiedenis zijn vele voorbeelden te vinden van verbeten strijd om de beheersing van die lijnen en van de punten waarvandaan en waarheen zij lopen. De Britse heerschappij ter zee, en de samenhang van het Britse wereldrijk daaraan gepaard, zouden nooit kunnen zijn gehandhaafd als niet een alomvattend net van steunpunten en versterkingen de veiligheid van de strategische verbindingen had helpen verzekeren.

In een nog niet al te ver achter ons liggend verleden beheerste Groot-Brittannië heel de levenslijn van de eigen thuishavens tot in de uithoeken van het Verre Oosten, en de zeeroute door de Middellandse Zee, het Suezkanaal en de Rode Zee was vast in Britse handen. Geen wonder dan ook dat de drieste greep naar de Noordafrikaanse kusten, uitgevoerd door de gecombineerde strijdkrachten van Hitler en Mussolini, door de Britse oorlogsleiding werd beschouwd als een gevaar van de eerste orde, waarmee op zo kort mogelijke termijn moest worden afgerekend. Immers, met gebruikmaking van de mogelijkheden van het luchtwapen zouden de Asmogendheden de maritieme verbindingen fataal kunnen schaden, en dus zagen de Britten zich genoodzaakt — in strijd met hun historische tradities — omvangrijke operaties uit te voeren tegen een continentale macht die zich nauwelijks in de maritieme sfeer kon doen gelden.

Zoals bekend, heeft Groot-Brittannië zich slechts ten dele kunnen herstellen van de gevolgen van de Tweede Wereldoorlog; de weggevloeide kracht kon niet ten volle worden herwonnen. Het rechtstreekse gevolg daarvan is geweest dat de Verenigde Staten zich genoodzaakt hebben gezien de oorspronkelijke Britse positie in de Middellandse Zee over te nemen, hoewel daaraan bepaald geen Amerikaanse belangen waren verbonden: voor de Amerikanen is die zee hoogstens een soort inham van de oceaan tussen twee ver verwijderde continenten. Maar de zwakte van de eertijdse hegemoniale bondgenoot noopte de eigenlijk slechts half geïnteresseerde Amerikanen ertoe een gedeelte van de Britse strategische verbindingslijnen naar en langs het Midden-Oosten te gaan beveiligen.

De verdere ontwikkelingen in die regio deden al snel inzien dat de levenslijnen door dat gebied wel méér betekenden dan uitsluitend een Brits imperiaal belang: heel het vrije Westen zou in ernstige moeilijkheden kunnen komen als de vrije vaart naar en van de olieleveranciers niet langer zou zijn gewaarborgd. En evenals eerder de Britten zich hadden ingespannen voor het metterdaad vrijmaken van de Noordafrikaanse kusten, zo getroostten de Verenigde Staten zich in een later stadium aanzienlijke offers voor het terugdringen van potentieel vijandelijke machtsontplooiing op de kusten van de Levant. Daarvan getuigt niet alleen de bereidheid een onmachtig regime in Libanon bij herhaling te hulp te komen, dat blijkt eveneens uit de opeenvolgende vredesmissies van Amerikaanse toppolitici naar verscheidene staten in het Midden-Oosten alsmede uit de diplomatieke inspan-

ningen voor het tot stand brengen van bijvoorbeeld de Camp-Davidakkoorden, en — last but certainly not least — uit de vaste wil te blijven streven naar een schier onbereikbare stabilisering van de verhoudingen in die cruciale regio, ook al vergt dat bijna onaanvaardbare offers aan mensenlevens.

Wie de totaliteit van dit vraagstuk overziet, zal weinig moeite hebben met te erkennen dat de Amerikaanse militaire presentie in het Midden-Oostenbekken van de Middellandse Zee van eminent belang is voor de bescherming en verdediging van de Westelijke strategische verbindingslijnen die daar doorheen lopen. Daartegenover staat dat de Sovjet-Unie in dat zelfde gebied nauwelijks vergelijkbare interessen kan hebben: als onmiskenbaar continentale macht lopen haar strategische verbindingslijnen over land, en de enige reden waarom haar machtsontplooiing tot penetreren in de maritieme sfeer leidt, is dat daar zich de gelegenheid voordoet de levenslijnen van het Westen aan te tasten of ten minste te bedreigen. In dat verband is het zeker dienstig te herinneren aan de geostrategische theorie van Mackinder, die de beheersing van het — continentale — Hartland mede afhankelijk stelde van een welslagen van het streven van de continentale macht, de maritieme macht te verdrijven uit de randgebieden van het continent en te beroven van haar steunpunten aldaar.

De recente geschiedenis — in het bijzonder de gang van zaken tijdens de Suezoperaties in 1956 en de Egyptisch-Israëlische strijd in de Suezkanaalzone — heeft aangetoond dat de bottleneck van de verbinding tussen de Middellandse Zee en de ruimte van de Indische Oceaan als het ware in een handomdraai kan worden afgesloten. Dat een dergelijke versperring bijzonder lang een duurzaam obstakel kan blijven vormen, is in die episode wel ten overvloede gebleken, evenals het twijfelachtige nut van een militaire presentie ter bescherming van scheepvaartwegen die simpel kunnen worden versperd door een of meer schepen tot zinken te brengen. Het moet dan ook worden betwijfeld of kan worden volstaan met de bewaking en beveiliging van de levensaders van het Westen manifest te concentreren in het oostelijke bekken van een zee die eigenlijk zou moeten worden beschouwd als het prototype van een doodlopend straatje. De vraag is, of het zin zou kunnen hebben te trachten *onder oorlogsomstandigheden* een versperd Suezkanaal weer bevaarbaar te maken terwijl ook dan nog de strategische verbindingslijnen onder handbereik van de tegenpartij blijven liggen.

Het kan niet worden ontkend dat het rationele alternatief wel enig emotioneel stof kan doen opwaaien. De zeeweg rond Kaap de Goede Hoop is weliswaar langer dan die door het Suezkanaal, maar bij het inzetten van moderne scheepsruimte met superlaadcapaciteit zal dat nauwelijks een bezwaar kunnen zijn. Maar dáárin zit de kneep ook niet: een efficiënte beveiliging van de strategische verbindingslijnen rond de zuidelijke punt van Afrika is in feite slechts mogelijk indien men kan beschikken over zekere bases of steunpunten in die regio. En dan rijst de vraag of het Westen pragmatisch genoeg durft denken om strategische overwegingen te laten prevaleren boven opgeklopte sentimenten. In sommige gevallen is een dergelijke vraag gemakkelijk bevestigend te beantwoorden: een grote mogendheid mag haar strategische belangen niet in de waagschaal stellen en moet dan, tegen wil en dank, wel eens prioriteiten stellen waarmee de in andere omstandigheden hoog in het vaandel geschreven ethische overwegingen naar het tweede plan worden verschoven. Zo kan men zich ook voorstellen dat het zinvol zou kunnen zijn de banden met Zuid-Afrika nauwer aan te halen, bijvoorbeeld door een geschikte marinebasis als Simonsstad in ,,joint venture'' te ontwikkelen tot een steunpunt dat vlootinspanningen van het Westen in dat gebied zou kunnen vergemakkelijken.
Natuurlijk is het mogelijk dat bestrijders van het Zuidafrikaanse regime zich fel zullen verzetten tegen een dergelijk ,,monsterverbond''. Het is echter óók mogelijk het belang van de westelijke levensaders voorop te stellen en de gebruikelijke verontwaardiging enigszins te relativeren langs lijnen zoals prof. Van het Reve die trok in zijn bijdrage tot de bundel *Te beginnen bij Nederland* die elders in dit blad wordt besproken:

Als er evenveel Zuidafrikaanse raketten op Nederland gericht stonden als Russische, en er stonden evenveel Zuidafrikaanse divisies op enkele honderden kilometers van de Nederlandse grens als Russische, dan zouden Zuidafrikaanse sportlieden en sinaasappels hier even welkom zijn als het Russische staatscircus en de osobaja vodka. *Men zou ook zeer veel begrip hebben voor de historische ontwikkeling die ertoe heeft geleid dat de zwarten in Zuid-Afrika zo weinig burgerrechten hebben — bijna evenveel begrip als men nu heeft voor het feit dat de burgers van de Sovjet-Unie bij de verkiezingen slechts de keus hebben uit één kandidaat.*